

Л. М. Білецька

кандидат юридичних наук, докторант

Міжрегіональної академії управління персоналом

ФУНКЦІЇ СТРАХУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Метою статті є аналіз функцій страхування господарської діяльності, організації страхового підприємництва. Враховано закордонний досвід та обґрунтовано напрямки вдосконалення правового регулювання відповідних категорій. З наведеного визначення страхового підприємництва випливають його функції, до яких можна віднести ризикову функцію, превентивну та заощаджувальну функцію, функцію формування спеціалізованого страхового фонду, функцію створення і використання страхових резервів, функцію попередження страхових випадків і зменшення розміру збитків (превентивна) спрямована на фінансування заходів щодо зменшення страхового ризику за рахунок частини коштів страхового фонду. Здійснення цієї функції передбачає широкий комплекс заходів, у тому числі фінансування їх задля недопущення або зменшення наслідків страхових подій, а її економічна сутність полягає в тому, що сама страхова компанія об'єктивно зацікавлена у попередженні настання страхових випадків. Визначення страхування має виключне значення для виявлення повного набору функцій, необхідних для досягнення цілей страхування господарської діяльності, страхового підприємства. Страхове підприємство - це сукупність господарсько-правових відносин між страховальником і страховиком на підставі договору або закону з приводу передачі страховикові за певну плату частини матеріальної відповідальності за наслідки ризику, зумовленого подіями, за яких страховальник сплатою грошового внеску забезпечує собі чи третій особі в разі настання події, обумовленої договором або законом, суму виплати страховиком, який формує достатній спеціалізований страховий фонд, страхові резерви і несе певний обсяг майнової відповідальності і для її забезпечення організовує поповнення та ефективне розміщення резервів, здійснює превентивні заходи щодо зменшення ризику, а у разі доцільності перестраховує частину останнього. Розвиток страхового підприємства сприяє збільшенню інвестиційних можливостей країни, поліпшенню грошового обігу, підвищенню купівельної спроможності національної валюти. Здійснення цих та інших функцій передбачає широкий комплекс заходів, у тому числі фінансування їх задля недопущення або зменшення наслідків страхових подій, а її економічна сутність полягає в тому, що сама страхова компанія об'єктивно зацікавлена у попередженні настання страхових випадків.

Ключові слова: Функції страхування, господарська діяльність, страхове підприємство, страхова подія, страхова компанія, страхові випадки.

L. M. Biletska. Functions of business insurance

The purpose of the article is to analyze the functions of insurance of economic activity, organization of insurance business. Foreign experience has been taken into account and directions for improving the legal regulation of the relevant categories have been substantiated. From the given definition of the insurance business, its functions follow, which include the risk function, preventive and savings function, the function of forming a specialized insurance fund, the function of creating and using insurance reserves, the function of preventing insurance events and reducing the amount of losses (preventive) aimed at financing measures to reduction of insurance risk at the expense of part of the funds of the insurance fund. The implementation of this function involves a wide range of measures, including their financing in order to prevent or reduce the consequences of insurance events, and its economic essence is that the insurance company itself is objectively interested in preventing the occurrence of insurance events. The definition of insurance is of exceptional importance for identifying a full set of functions necessary to achieve the goals of insurance of economic activity, insurance entrepreneurship. Insurance business is a set of economic and legal relations between the insured and the insurer on the basis of a contract or law regarding the transfer to the insurer for a certain fee of part of the material responsibility for the consequences of the risk caused by events, for which the insured provides himself or a third party with the payment of a monetary contribution in the event of an event, stipulated by the contract or the law, the amount of payment by the insurer, which forms a sufficient specialized insurance fund, insurance reserves and bears a certain amount of property liability and, to ensure it, organizes the replenishment and effective placement of reserves, takes preventive measures to reduce risk, and in case of expediency, reinsures part of the latter. The development of the insurance business contributes to the increase of the country's investment opportunities, the improvement of money circulation, and the increase in the purchasing power of the national currency. The implementation of these and other functions involves a wide range of measures, including their financing in order to prevent or reduce the consequences of insurance events, and its economic essence is that the insurance company itself is objectively interested in preventing the occurrence of insurance events.

Key words: Functions of insurance, business activity, insurance business, insurance event, insurance company, insurance cases.

Постановка проблеми. Страхова діяльність – це одна з найдавніших категорій соціально-економічних відносин, які складаються між фізичними та юридичними особами (суб'єктами господарювання). Щодо останніх, то господарська діяльність особливо пов'язана з певними ризиками і основне призначення сис-

теми страхування полягає у розподілі, перерозподілі цих ризиків. Тим самим підтримується стабільність, рівновага у здійсненні зазначеної діяльності, захист майнових інтересів суб'єктів господарювання.

Багатовіковий досвід, набутий світовою практикою щодо організаційних засад створення страхового підприємництва, заслуговує детальної уваги, критичного осмислення і продуманого використання в українській практиці. Кожна країна формує власні, властиві лише їй основні принципи формування та функції страхового підприємництва. Їх формулюванню та обґрунтуванню присвячена дана наукова стаття.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Характеристика сучасних тенденцій розвитку систем страхування, ринку страхових послуг перебувала і перебуває у полі зору низки відомих вітчизняних як теоретиків, так і практиків. Серед них У. Івасечко, М. Скидан, Н. Кудрявська, В. Мачуський, Н. Пацурін, В.Надьон, Н.Мокрицька та ін.

Результати такого роду аналізу в умовах ринкової економіки представлялися на сторінках вітчизняних фахових журналів. Проте однією з найважливіших проблем залишається проблема вдосконалення розуміння поняття і функцій страхування, комплексне системне дослідження цих категорій.

Метою статті є аналіз функцій страхування господарської діяльності, організації страхового підприємництва в т.ч. і з урахуванням закордонного досвіду та обґрунтування напрямків удосконалення правового регулювання відповідних категорій.

Виклад основного матеріалу. Термін «страхування», на думку західних філологів, має латинське походження. В його основі – слова «securus» і «sine cura», які означають «безтурботний». Отже, страхування відбиває ідею застереження, захисту та безпеки. У багатьох слов'янських мовах, у тому числі й в українській, виникнення терміну «страхування» пов'язують зі словом «страх» [1, с.23]. У фаховій літературі етимології слова «страхування» також приділено значну увагу. Проте єдиної думки з цього питання не існує. Аналіз визначень поняття «страхування» показує, що кожне з них уточнює або доповнює попередні, залишаючи без змін їх основу.

Офіційне тлумачення цього терміну наведено в Законі «Про страхування»: «Страхування – праввідносини щодо захисту страхових інтересів фізичних та юридичних осіб (страховий захист) при страхуванні ризиків, пов'язаних із життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням, з володінням, користуванням і розпорядженням майном, з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі, у разі настання страхових випадків, визначених договором страхування, за рахунок коштів фондів, що формуються шляхом сплати страхувальниками страхових премій (платежів, внесків), доходів від розміщення коштів таких фондів та інших доходів страховика, отриманих згідно із законодавством» [2].

Згідно Стаття 352 Господарського кодексу України [3] «Страхування у сфері господарювання» 2, страхування - це діяльність спеціально уповноважених державних організацій та суб'єктів господарювання (страховиків), пов'язана з наданням страхових послуг юридичним особам або громадянам (страхувальникам) щодо захисту їх майнових інтересів у разі настання визначених законом чи договором страхування подій (страхових випадків), за рахунок грошових фондів, які формуються шляхом сплати страхувальниками страхових платежів (п.1 ГКУ).

Функції страхування господарської діяльності впливають з майнових інтересів щодо об'єктів страхування та його сутності. Відповідно до Закону України «Про страхування» об'єктом страхування можуть бути майнові інтереси, які не суперечать законодавству України.

В рамках зазначеного Закону можна виділити наступні складові визначення сутності терміну «страхова діяльність» [2]:

- вид господарських, цивільно-правових відносин;
- захист майнових інтересів юридичних та фізичних осіб;
- захист майнових інтересів у разі настання страхової події;
- грошові фонди, котрі формуються через сплату фізичними та юридичними особами страхових платежів та доходів від розміщення цих фондів.

У фаховій літературі поняття «страхова діяльність» трактується як:

- система економічних (економіко-правових) відносин;
- особлива сфера та форма (господарської) діяльності;
- різновид людської діяльності;
- соціально-економічний засіб захисту[4].

Аналіз поняття страхування і зіставлення різних його тлумачень, які містяться в наукових працях, показують, що у офіційних визначеннях терміну акцент робиться на правових аспектах. І це правильно, оскільки страхування є, насамперед, системою економіко-правових відносин між конкретними суб'єктами господарювання (де, з одного боку, діють страхувальники, а з іншого – страховики). Важливою передумовою застосування страхування є майнова самостійність суб'єктів господарювання та їхня зацікавленість у переданні відповідальності за наслідки ризику спеціалізованим формуванням. Чим ця зацікавленість більша, тим і потреба у страхуванні вища. Саме в такій площині страхування розглядається у працях учених багатьох країн ринкової орієнтації. Поняття страхування є неповним тоді, коли воно юридично не передбачає надійності та превентивного спрямування захисту [5].

Таким чином, страхування – це двосторонні економічні відносини, які полягають у тому, що страхувальник, сплачуючи грошовий внесок, забезпечує собі (чи третій особі) у разі настання події, обумовленої договором або законом, суму виплати з боку страховика, який утримує певний обсяг відповідальності і для її забезпечення поповнює та ефективно розміщує резерви, вживає превентивні заходи, спрямовані на зменшення ризику, а при потребі –перестраховує частину своєї відповідальності.

Пропонується наступне визначення страхового підприємництва: «страхове підприємництво - це сукупність господарсько-правових відносин між страхувальником і страховиком на підставі договору або закону з приводу передачі страховикові за певну плату частини матеріальної відповідальності за наслідки ризику, зумовленого подіями, за яких страхувальник сплатою грошового внеску забезпечує собі чи третій особі в разі настання події, обумовленої договором або законом, суму виплати страховиком, який формує достатній спеціалізований страховий фонд, страхові резерви і несе певний обсяг майнової відповідальності і для її забезпечення організовує поповнення та ефективно розміщення резервів, здійснює превентивні заходи щодо зменшення ризику, а у разі доцільності перестраховує частину останнього. Розвиток страхового підприємництва сприяє збільшенню інвестиційних можливостей країни, поліпшенню грошового обігу, підвищенню купівельної спроможності національної валюти».

Із наведеного визначення випливають функції страхового підприємництва, до яких можна віднести ризикову функцію, превентивну та заощаджувальну функцію, функцію формування спеціалізованого страхового фонду, функцію створення і використання страхових резервів, функцію попередження страхових випадків і зменшення розміру збитків (превентивна) спрямована на фінансування заходів щодо зменшення страхового ризику за рахунок частини коштів страхового фонду. Здійснення цієї функції передбачає широкий комплекс заходів, у тому числі фінансування їх задля недопущення або зменшення наслідків страхових подій, а її економічна сутність полягає в тому, що сама страхова компанія об'єктивно зацікавлена у попередженні настання страхових випадків.

1. Ризикова функція полягає в передаванні страховикові за певну плату матеріальної відповідальності за наслідки ризику, зумовленого подіями, перелік яких передбачено чинним законодавством або договором зі страхувальником. Саме в межах дії ризикової функції відбувається перерозподіл грошової форми вартості серед учасників страхування внаслідок настання страхової події.

2. Сутність превентивної функції полягає в тому, що страхова компанія об'єктивно зацікавлена в більш тривалому використанні коштів страхового фонду [6]. Зміст фінансової превенції зводиться до того, що страховик частину своїх доходів може спрямувати на фінансування превентивних заходів (фінансування заходів щодо запобігання дорожньо-транспортним пригодам, фінансування протипожежних заходів тощо). До правової превенції, як зазначають представники цивільно-правової науки, «належать передбачені чинним законодавством або договорами страхування застереження, згідно з якими страхувальник повністю або частково позбавляється страхових відшкодувань. Вони охоплюють випадки протиправних дій або бездіяльності з боку страхувальника щодо застрахованих об'єктів» [7].

3. Заощаджувальна функція пов'язана з тим, що договори довгострокового страхування життя мають накопичувальний характер.

4. Функція формування спеціалізованого страхового фонду є характерною для страхової діяльності, тому що для забезпечення відшкодування заподіяного збитку внаслідок страхового випадку необхідно сконцентрувати кошти, сформувати їх у достатньому обсязі. Фонд може формуватися як примусово, так і в добровільному порядку, виходячи з економічної та соціальної обстановки, і повинен бути достатнім, дозволяти не тільки проводити виплати страхувальникам, які зазнали збитків у поточному періоді, а й у майбутньому (при можливих значних збитках). Ця функція забезпечує стабільність страхування та гарантію виплат відшкодувань.

5. Функція створення і використання страхових резервів проявляється у накопиченні страховиком певного капіталу, достатнього для забезпечення покриття збитків (у разі їх виникнення), заподіяних страхувальникові стихійним лихом, нещасним випадком або іншою страховою подією. Формування страхових резервів – основа діяльності страховика, який концентрує кошти страхувальників, а потім використовує їх для покриття збитків, розподіляючи таким чином між усіма страхувальниками наслідки страхової події, яка сталася з одним із них.

6. Функція попередження страхових випадків і зменшення розміру збитків (превентивна) спрямована на фінансування заходів щодо зменшення страхового ризику за рахунок частини коштів страхового фонду. Здійснення цієї функції передбачає широкий комплекс заходів, у тому числі фінансування їх задля недопущення або зменшення наслідків страхових подій, а її економічна сутність полягає в тому, що сама страхова компанія об'єктивно зацікавлена у попередженні настання страхових випадків.

7. Контрольна функція полягає в суворо цільовому формуванні коштів страхового фонду. Згідно з контрольною функцією на підставі нормативних документів здійснюється фінансовий страховий контроль за проведенням операцій по страхуванню.

8. Інвестиційна функція полягає у поліпшенні стану грошового обігу, підвищенні купівельної спроможності національної валюти, збільшенні інвестиційних можливостей країни.

Висновки. Розкриваючи сутність і зміст страхування, необхідно виходити з того, що страхування – це система специфічних відносин, яка включає регламентовану, юридично закріплену сукупність функцій, форм і методів формування цільових грошових коштів, їх використання з метою відшкодування збитків у разі настання непередбачуваних подій, попередження страхових випадків і зменшення розміру збитків, а також фінансування заходів щодо зменшення страхового ризику за рахунок частини коштів страхового фонду.

Визначення страхування має виключне значення для виявлення повного набору функцій, необхідних для досягнення цілей страхування господарської діяльності, страхового підприємництва. Страхове підприємство - це сукупність господарсько-правових відносин між страхувальником і страховиком на підставі договору або закону з приводу передачі страховикові за певну плату частини матеріальної відповідальності за наслідки ризику, зумовленого подіями, за яких страхувальник сплатою грошового внеску забезпечує собі чи третій особі в разі настання події, обумовленої договором або законом, суму виплати страховиком, який формує достатній спеціалізований страховий фонд, страхові резерви і несе певний обсяг майнової відповідальності і для її забезпечення організовує поповнення та ефективно розміщення резервів, здійснює превентивні заходи щодо зменшення ризику, а у разі доцільності перестраховує частину останнього. Розвиток страхового підприємництва сприяє збільшенню інвестиційних можливостей країни, поліпшенню грошового обігу, підвищенню купівельної спроможності національної валюти.

Здійснення цих та інших функцій передбачає широкий комплекс заходів, у тому числі фінансування їх задля недопущення або зменшення наслідків страхових подій, а її економічна сутність полягає в тому, що сама страхова компанія об'єктивно зацікавлена у попередженні настання страхових випадків.

Список використаних джерел:

1. Мокрицька Н.П. Право соціального забезпечення [Текст]: навч. посіб. / Н. П. Мокрицька ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. - Львів : ЛьвДУВС, 2020. 536 с.
2. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення: 22.01.2022р).
3. Господарський кодекс України // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144) zakon.rada.gov.ua › laws ›
4. Мачуський В.В. Теоретичні проблеми законодавчого визначення поняття страхування. URL: <https://www.businesslaw.org.ua/strax-machuskyu/> (дата звернення: 24.01.2022 р.).
5. Пацурін Н.Б. Правове регулювання діяльності в сфері страхування та перестраховання: проблеми теорії та практики: монографія. К.: Видавництво Ліра-К, 2017. С. 256.
6. Правове регулювання страхової діяльності : навч. посіб. / за ред. О. П. Гетманець, О. М. Шуміла. Київ: Хай-Тек Прес, 2014. 400 с.
7. Дзера О.В., Кузнецова Н.С., Майданик Р.А. Цивільне право України. Особлива частина: підручник. 5-те вид., стереотипне. Київ: Юрінком Інтер. 2018. 1176 с.